

PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE PRZEMIAN STRUKTURALNYCH W REGIONIE PÓŁNOCNO-WSCHODNIEJ POLSKI

Cecylia SADOWSKA-SNARSKA

Na obecnym etapie rozwoju Polski szczególnego znaczenia nabiera problem przekształceń strukturalnych w gospodarce, i to nie tylko w skali makroekonomicznej, ale również w układach regionalnych, a nawet lokalnych. Nowoczesna postać struktury gospodarki bowiem stwarza szansę na szybki rozwój ekonomiczny.

W pracy poddano analizie przemiany strukturalne, jakie dokonały się w okresie 1977-1997 w poszczególnych mikroregionach (gminach) regionu północno-wschodniej Polski (RPW), w skład którego zaliczono byłe województwo białostockie, łomżyńskie i suwalskie¹. Wyniki badań jednak mogą być odnoszone do woj. podlaskiego, gdyż zdecydowana większość analizowanych województw weszła w skład nowego województwa.

Potrzebę badania przemian strukturalnych w układzie przestrzennym uzasadniamy tym, że w obrębie większych obszarów (np. regionów) występują dość często tereny o wysoce zróżnicowanym poziomie rozwoju gospodarczego. Również dla RPW wielkości przeciętne zacierają w tym przypadku dysproporcje między mikroregionami (gminami) wchodzącymi w skład regionu. Dopiero zbadanie małych jednostek terytorialnych, jakimi są gminy, ujawnia te dysproporcje.

Procesy zmian strukturalnych w układzie przestrzennym w RPW scharakteryzowano analizując głównie kierunki i dynamikę przemian, jakie dokonały się w strukturze zatrudnienia w poszczególnych gminach w okresie 1977-1997, a także pokazujemy, jaki wpływ miały poszczególne jednostki terytorialne na ogólną dynamikę przemian strukturalnych w całym RPW według działów i sektorów ekonomicznych. Istotnym elementem analizy jest również określenie stopnia wewnętrznego przestrzennego zróżnicowania mikroregionów z punktu widzenia ukształtowanych struktur gospodarczych.

Ze względu na zmiany w klasyfikacji gospodarki narodowej okres 1977-1997 z konieczności podzielono na dwa podokresy: 1977-1993 oraz 1994-1997. Wyodrębnienie drugiego podokresu analizy wynika z głębokich zmian, jakie doko-

¹ W niniejszym badaniu gminy miejsko-wiejskie analizowano łącznie z miastem, co było podyktowane potrzebą uwzględnienia trwałych przestrzennych więzi społeczno-gospodarczych, łączących poszczególne miasta i gminy, a poza tym z reguły miasta stanowią siedzibę gminnych instytucji [2, 1].

nały się w układzie informacji statystycznych, związanych z wprowadzeniem w 1994 roku do systemu statystyki państwowej nowej metodologii gromadzenia oraz prezentacji informacji gospodarczej – Europejskiej Klasyfikacji Działalności (EKD), opracowanej na podstawie wytycznych Biura Statystyki Wspólnot Europejskich EUROSTAT. EKD wprowadza odmienny podział gospodarki na sekcje i branże, co powoduje, że dane zbierane tym sposobem nie są porównywalne z materiałem gromadzonym w oparciu o Klasyfikację Gospodarki Narodowej. Stąd też porównania dokonać można dla lat 1975-1993 oraz 1994-1997.

Dane źródłowe, stanowiące pierwotny materiał do obliczeń, pochodzą z nie publikowanych materiałów statystycznych zamawianych w GUS (dla zachowania porównywalności danych).

Badanie kierunków oraz stopnia zmian strukturalnych w aspekcie przestrzennym umożliwi wykrycie najbardziej charakterystycznych przekształceń strukturalnych w regionie północno-wschodniej Polski.

Analizując wskaźnik dynamiki struktury zatrudnienia w układzie sektorowo-działowym w latach 1977-1997, ustalimy, jakim zmianom uległy analizowane struktury w badanym okresie. Zmiana struktury zatrudnienia, spadek lub wzrost odsetka zatrudnionych w poszczególnych sektorach czy działach, świadczy o dokonujących się (z różnym natężeniem) zmianach w gospodarce badanej jednostki przestrzennej. Przyjmujemy, iż wysoka intensywność przemian strukturalnych, przy zachowaniu pożądanego kierunku, jest symptomem dokonującego się rozwoju, a zarazem warunkiem kreowania we właściwych kierunkach dalszego rozwoju, również na szczeblu lokalnym.

Analizę rozpoczniemy od oceny stopnia (intensywności) przekształceń strukturalnych, co pomoże w określeniu kierunków ewolucji struktur gospodarczych w układzie przestrzennym. Do oceny przekształceń strukturalnych w układzie przestrzennym w latach 1977-1997 posłużymy się wskaźnikiem stopnia przekształceń strukturalnych, opisanym wzorem [6, s. 66; 3, s. 61]:

$$W_p = \frac{1}{2} \sum_{k=1}^n |u_k^{(t_1)} - u_k^{(t_2)}|$$

gdzie:

W_p – wskaźnik stopnia przekształceń struktury sektorowej (działowej),

$u_k^{(t_1)}$ – udział sektora (działu) k w ogólnym zatrudnieniu w gminie w 1977 r.

lub w 1994 r.,

$u_k^{(t_2)}$ – udział sektora (działu) k w ogólnym zatrudnieniu w gminie w 1993 r.

lub w 1997 r.

przy $k = 1, 2, \dots, n$.

Wartość wskaźnika mieści się w przedziale $(0,1)$, co oznacza, że jeśli struktura nie uległa zmianie, to wskaźnik ma wartość 0, a przy całkowitej zmianie struktury wynosi 1.

Dążąc do możliwie pełnego obrazu stopnia przekształceń strukturalnych, wymieniony współczynnik obliczono w odniesieniu do dwóch przekrojów zatrudnionych różniących się stopniem agregacji, mianowicie w podziale na działy oraz sektory ekonomiczne. Zmiana klasyfikacji gospodarki narodowej umożliwia kwantyfikację zmian strukturalnych w latach 1977-1993 (według KGN) oraz w okresie 1994-1997 (według EKD).

Obliczone wartości wskaźników dynamiki zmian sektorowej i działowej struktury zatrudnienia w poszczególnych jednostkach przestrzennych RPW w latach 1977-1993 oraz 1994-1997 zostały przedstawione w formie graficznej na rysunkach 1-4.

Relatywnie niskie wartości współczynników strukturalnych, obliczone w przekroju sektorowym, mówią o stosunkowo niewielkiej intensywności tych przemian w układzie gminnym poszczególnych województw.

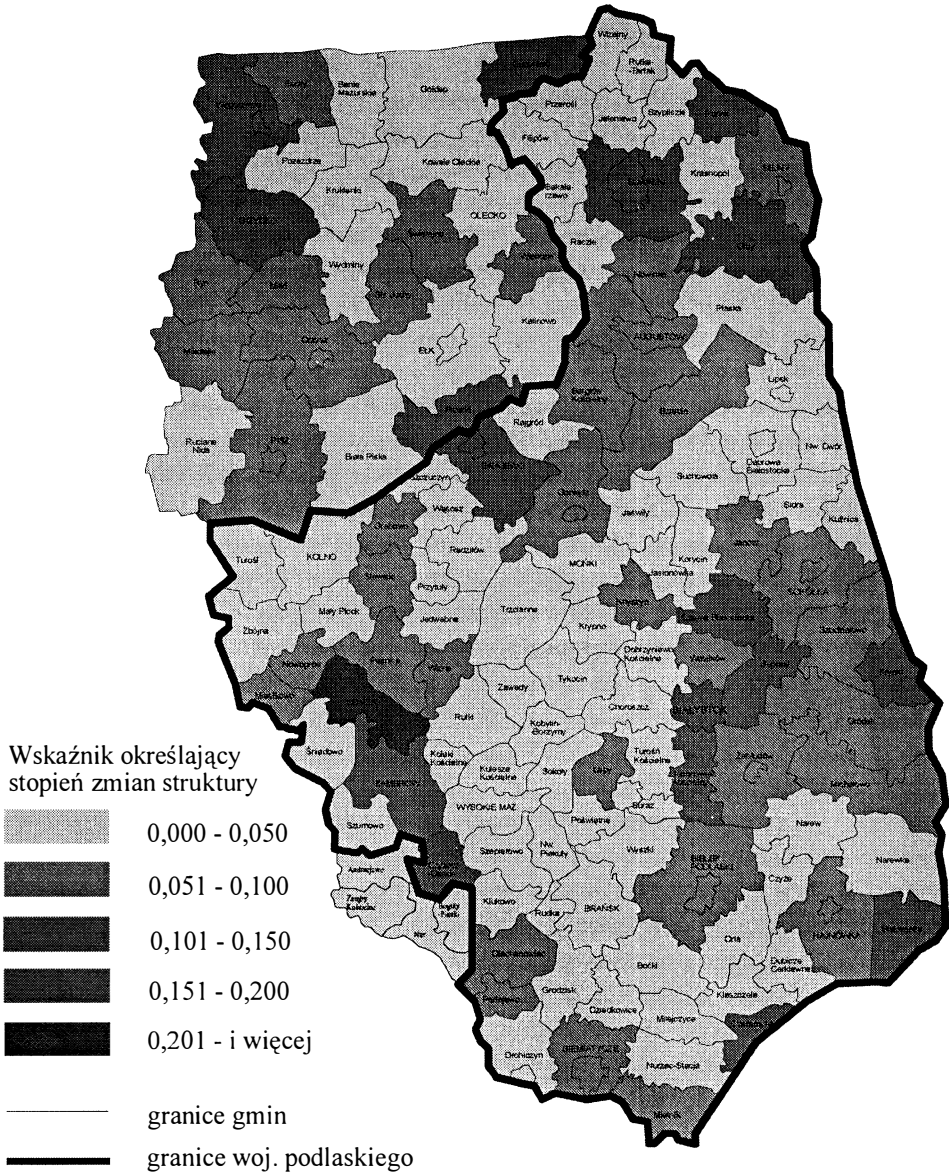
Generalnie w latach 1977-1993 na łączną liczbę 133 jednostek przestrzennych w jednym przypadku wskaźnik zmian strukturalnych przekroczył poziom 0,2, w 16 mieścił się w przedziale 0,1-0,2 i w pozostałych był niższy niż 0,1, co świadczy o bardzo nieznaczących przekształceniach sektorowej struktury zatrudnienia rozpatrzonej w układzie przestrzennym.

Szczególnie wysoką inercyjnością struktur we wszystkich badanych województwach charakteryzują się gminy wiejskie, w których, poza nielicznymi wyjątkami, wskaźnik określający stopień zmian strukturalnych według sektorów ekonomicznych w latach 1977-1993 nie przekracza 0,1 i najczęściej mieści się w przedziale 0,03-0,05.

Niskim stopniem przemian strukturalnych charakteryzują się również gminy miejsko-wiejskie, zwłaszcza o niewielkiej liczbie mieszkańców, położone peryferyjnie w stosunku do głównych ośrodków miejskich. Najwyższą dynamikę przemian strukturalnych wykazały największe ośrodki miejskie, przede wszystkim Białystok, Łomża i Suwałki jako stolice byłych województw.

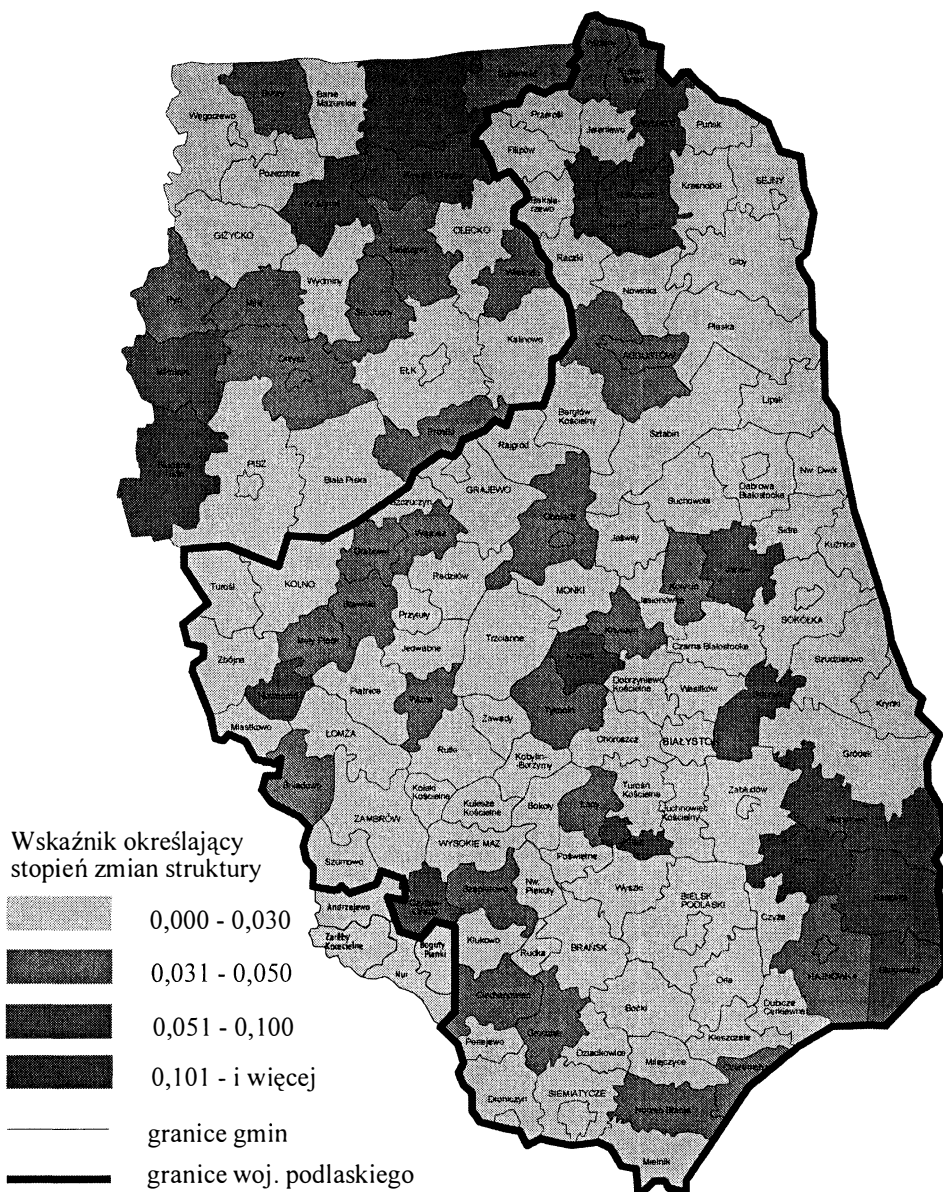
Wnioski płynące z obserwacji współczynników określających intensywność przemian strukturalnych dla przekroju według działów gospodarki narodowej, mimo wyższych wartości tych wskaźników, są zbieżne z obserwacją dokonaną według sektorów ekonomicznych.

Na ogólną dynamikę zmian strukturalnych, bardzo niską, w układzie przestrzennym RPW, a zwłaszcza w gminach wiejskich, złożyły się przede wszystkim powolne zmiany zatrudnienia w sektorze I, a przede wszystkim w rolnictwie. W 1977 r. udział rolnictwa w zatrudnieniu ogółem w 105 gminach (na 133 ogółem) mieścił się w przedziale 70-90%, z tego w 19 gminach miejskich. Przez okres dwudziestu lat udział rolnictwa zmniejszył się nieznacznie. W 1997 r. liczba jednostek przestrzennych, w których udział rolnictwa przekracza 70-90% wynosi 97 (patrz tabele 1,2,3,4,5,6).

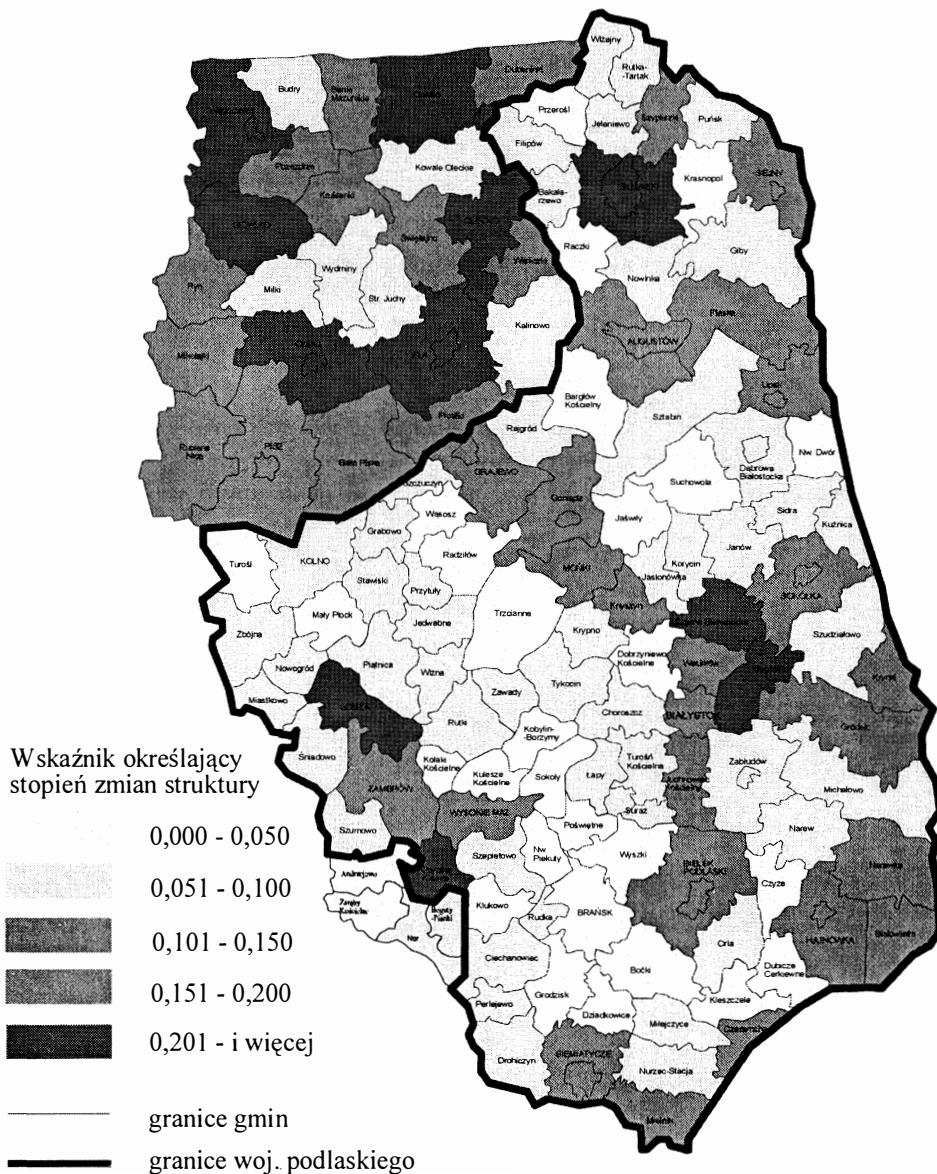
Rysunek 1. Stopień zmian sektorowej struktury zatrudnienia wg gmin w regionie północno-wschodniej Polski w latach 1977-1993

Źródło: opracowanie własne.

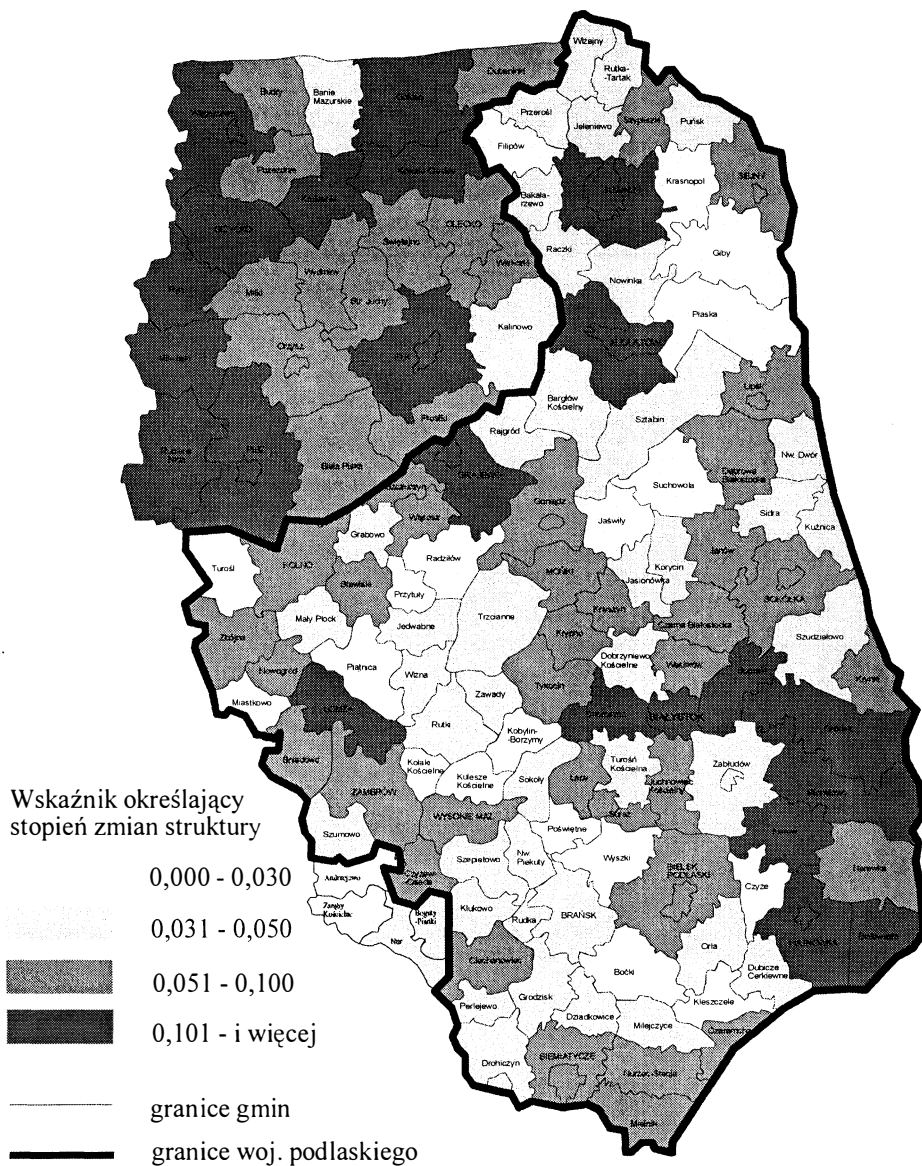
Rysunek 2. Stopień zmian sektorowej struktury zatrudnienia wg gmin w regionie północno-wschodniej Polski w latach 1994-1997

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 3. Stopień zmian działowej struktury zatrudnienia wg gmin w regionie północno-wschodniej Polski w latach 1977-1993

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 4. Stopień zmian działowej struktury zatrudnienia wg gmin w regionie północno-wschodniej Polski w latach 1994-1997

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 1. Struktura zatrudnienia według sektorów ekonomicznych w gminach woj. białostockiego w 1977 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym sektor ekonomiczny				
		I rolnictwo, leśnictwo	II przemysł, budownictwo	ogółem	III usługi	
					usługi materialne	usługi nie- materialne
Białystok	100	4,49	48,32	47,19	24,58	22,61
Bielsk Podlaski	100	49,64	21,00	29,36	17,29	12,07
Brańsk	100	88,02	2,80	9,18	4,42	4,76
Choroszcz	100	55,20	9,27	35,54	5,54	30,00
Czarna Białostocka	100	30,07	51,51	18,42	11,24	7,17
Dąbrowa Białostocka	100	74,56	5,39	20,05	9,21	10,84
Drohiczyn	100	85,89	5,29	8,82	4,06	4,76
Hajnówka	100	31,29	39,39	29,33	16,08	13,24
Kleszczele	100	82,05	5,32	12,63	7,08	5,55
Knyszyn	100	72,83	7,72	19,45	8,41	11,03
Lapy	100	28,54	45,16	26,30	13,34	12,96
Mońki	100	64,85	9,54	25,60	13,50	12,10
Siemiatycze	100	53,57	16,15	30,28	17,29	12,99
Sokółka	100	44,46	24,45	31,09	19,67	11,41
Supraśl	100	43,80	16,05	40,14	29,90	10,24
Suraż	100	87,29	1,26	11,46	4,88	6,58
Tykocin	100	84,94	4,43	10,63	5,42	5,21
Wasilków	100	37,31	47,73	14,96	7,45	7,51
Zabłudów	100	85,36	6,10	8,55	3,61	4,94
Białowieża	100	60,19	4,04	35,77	9,58	26,20
Boćki	100	90,98	1,21	7,82	3,55	4,26
Czeremcha	100	29,73	5,81	64,46	60,04	4,42
Czyże	100	93,87	0,66	5,46	1,53	3,93
Dobrzyniewo Kościelne	100	88,71	3,38	7,90	2,83	5,07
Dubicze Cerkiewne	100	93,56	0,34	6,10	1,68	4,42
Działkowiec	100	93,90	0,60	5,49	1,35	4,14
Grodzisk	100	92,31	1,78	5,92	2,92	3,00
Gródek	100	65,74	21,91	12,35	7,34	5,01
Janów	100	89,43	1,59	8,99	4,36	4,62
Jasionówka	100	84,98	6,28	8,74	2,86	5,88
Jaświły	100	92,89	1,41	5,70	2,39	3,31
Juchnowiec Dolny	100	78,92	12,60	8,48	3,47	5,01
Korycin	100	90,16	0,82	9,03	4,79	4,24
Krynki	100	70,77	14,78	14,45	7,30	7,16
Krypno	100	91,11	1,93	6,96	3,10	3,86
Kuźnica	100	76,94	2,25	20,80	14,01	6,79
Michałow	100	77,34	12,33	10,33	3,87	6,46
Mielnik	100	78,08	6,61	15,31	10,33	4,98
Milejczyce	100	85,95	3,50	10,55	4,80	5,74
Narew	100	88,30	3,14	8,56	4,38	4,18
Narewka	100	61,95	12,82	25,23	21,41	3,82
Nowy Dwór	100	92,76	0,59	6,65	2,46	4,19
Nurzec-Stacja	100	80,13	7,48	12,40	6,58	5,82
Orla	100	85,71	5,81	8,48	5,10	3,38
Poświętne	100	92,24	1,30	6,46	1,84	4,62
Sidra	100	87,44	5,12	7,45	3,57	3,87
Suchowola	100	88,50	2,86	8,63	3,65	4,98
Szudziałowo	100	92,91	0,79	6,30	2,46	3,84
Turośl Kościelna	100	90,50	1,69	7,81	1,86	5,95
Wyszki	100	90,47	1,79	7,74	3,39	4,35

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 2. Struktura zatrudnienia według sektorów ekonomicznych w gminach woj. białostockiego w 1997 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym sektor ekonomiczny				
		I rolnictwo, leśnictwo	II przemysł, budownictwo	ogółem	III usługi	
					usługi rynkowe	usługi nierynkowe
Białystok	100	0,89	35,30	63,80	35,35	28,45
Bielsk Podlaski	100	44,11	23,43	32,47	15,53	16,94
Brańsk	100	85,79	4,02	10,18	3,33	6,86
Choroszcz	100	50,16	8,33	41,51	5,70	35,81
Czarna Białostocka	100	34,75	40,48	24,76	13,81	10,95
Dąbrowa Białostocka	100	71,12	8,58	20,30	7,43	12,87
Drohiczyn	100	86,31	3,54	10,15	3,51	6,64
Hajnówka	100	27,68	34,13	38,19	16,02	22,17
Kleszczele	100	81,70	6,89	11,40	3,63	7,77
Knyszyn	100	74,69	6,40	18,91	3,93	14,97
Łapy	100	31,89	37,39	30,72	10,17	20,56
Mońki	100	56,37	15,64	28,00	10,25	17,75
Siemiatycze	100	43,60	21,99	34,41	17,33	17,08
Sokółka	100	42,63	21,43	35,94	17,20	18,74
Supraśl	100	35,85	35,20	28,94	13,67	15,28
Suraż	100	89,46	1,92	8,62	2,11	6,51
Tykocin	100	84,68	4,58	10,74	4,39	6,35
Wasilków	100	35,21	43,50	21,30	8,54	12,75
Zabłudów	100	80,67	5,62	13,71	4,62	9,08
Białowieża	100	39,52	10,42	50,06	23,71	26,35
Boćki	100	93,38	0,71	5,91	1,26	4,65
Czeremcha	100	48,22	5,22	46,56	37,88	8,68
Czyże	100	91,92	0,40	7,68	2,94	4,74
Dobrzyniewo Kościelne	100	83,76	7,45	8,78	2,74	6,05
Dubicze Cerkiewne	100	93,17	0,65	6,18	1,89	4,29
Dziadkowie	100	87,31	4,11	8,58	1,15	7,43
Grodzisk	100	92,13	0,93	6,94	3,49	3,45
Gródek	100	64,90	17,74	17,36	5,67	11,69
Janów	100	88,66	1,26	10,08	2,97	7,11
Jasionówka	100	88,49	2,52	8,99	1,94	7,05
Jaświły	100	89,77	3,89	6,34	1,98	4,36
Juchnowiec Dolny	100	62,90	19,35	17,75	7,47	10,28
Korycin	100	85,76	5,45	8,78	3,13	5,65
Krynki	100	54,53	16,51	28,95	17,92	11,03
Krypno	100	80,67	13,36	5,96	0,97	4,99
Kuźnica	100	73,47	2,15	24,38	12,96	11,42
Michałow	100	74,82	8,97	16,21	5,63	10,58
Mielnik	100	73,47	6,86	19,67	13,26	6,41
Milejczyce	100	87,97	2,17	9,86	5,14	4,71
Narew	100	78,41	14,56	7,03	2,22	4,81
Narewka	100	63,37	11,62	25,01	17,34	7,67
Nowy Dwór	100	90,29	2,41	7,30	2,08	5,22
Nurzec-Stacja	100	87,69	0,38	11,93	5,75	6,18
Orla	100	91,59	1,32	7,09	3,35	3,74
Poświętne	100	91,03	1,82	7,14	1,87	5,27
Rudka	100	81,26	0,58	18,16	1,16	17,00
Sidra	100	90,03	1,37	8,60	4,58	4,02
Suchowola	100	88,37	1,55	10,08	3,87	6,21
Szudziałowo	100	89,85	2,12	8,03	2,61	5,42
Turośl Kościelna	100	86,26	3,24	10,50	2,07	8,43
Wyszki	100	89,19	0,70	10,11	3,66	6,45

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3. Struktura zatrudnienia według sektorów ekonomicznych w gminach woj. łomżyńskiego w 1977 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym sektor ekonomiczny				
		I rolnictwo, leśnictwo	II przemysł, budownictwo	III usługi		
				ogółem	usługi materialne	usługi nie- materialne
Łomża	100	26,36	35,88	37,77	19,49	18,28
Ciechanowiec	100	75,75	7,65	16,59	9,41	7,18
Goniądz	100	84,79	3,04	12,17	5,58	6,60
Grajewo	100	38,85	32,38	28,77	16,52	12,25
Jedwabne	100	87,20	3,18	9,61	4,76	4,85
Kolno	100	61,37	14,48	24,14	13,02	11,12
Nowogród	100	79,09	7,31	13,60	7,04	6,56
Rajgród	100	87,56	1,52	10,92	4,22	6,69
Stawiski	100	89,85	0,93	9,22	4,63	4,58
Szczuczyn	100	71,69	9,56	18,76	8,03	10,72
Wysokie Maz.	100	51,19	12,99	35,82	19,55	16,27
Zambrów	100	36,50	38,71	24,79	13,74	11,06
Andrzejewo	100	92,71	1,08	6,20	2,86	3,34
Boguty-Pianki	100	94,55	0,14	5,31	1,83	3,48
Czyżew-Osada	100	77,95	8,25	13,80	9,28	4,52
Grabowo	100	92,38	1,63	5,99	1,96	4,04
Klukowo	100	93,25	0,48	6,28	2,59	3,69
Kobylin-Borzymy	100	94,37	0,25	5,37	2,07	3,30
Kołaki Kościelne	100	91,40	0,62	7,98	3,74	4,24
Kulesze Kościelne	100	91,68	0,85	7,47	3,00	4,47
Mały Płock	100	92,70	0,43	6,87	2,23	4,63
Miastkowo	100	93,27	0,11	6,62	1,59	5,03
Nowe Piekuty	100	91,84	0,00	8,16	3,05	5,10
Nur	100	93,07	0,78	6,15	2,44	3,70
Perlejewo	100	95,89	0,00	4,11	1,28	2,83
Piątnica	100	83,66	6,59	9,74	3,93	5,81
Przytuły	100	95,87	0,25	3,88	0,92	2,96
Radziłów	100	93,76	0,33	5,91	2,07	3,84
Rutki	100	89,73	2,57	7,70	3,86	3,84
Sokoły	100	84,17	4,31	11,52	5,48	6,04
Szepietowo	100	76,90	9,70	13,40	9,39	4,02
Szumowo	100	92,16	0,44	7,39	2,98	4,41
Śniadowo	100	85,97	6,96	7,07	3,35	3,71
Trzcianne	100	90,22	3,63	6,15	2,35	3,80
Turośl	100	92,95	0,33	6,71	2,53	4,19
Wąsosz	100	89,70	2,66	7,64	2,91	4,73
Wizna	100	92,42	1,39	6,19	2,02	4,17
Zaręby Kościelne	100	90,83	1,03	8,13	3,84	4,29
Zawady	100	92,31	1,23	6,47	1,51	4,96
Zbójna	100	89,99	0,16	9,85	3,09	6,76

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 4. Struktura zatrudnienia według sektorów ekonomicznych w gminach woj. łomżyńskiego w 1997 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym sektor ekonomiczny				
		I rolnictwo, leśnictwo	II przemysł, budownictwo	III usługi		
				w tym		
				ogółem	usługi rynkowe	usługi nierynkowe
Łomża	100	17,60	27,25	55,15	27,13	28,02
Ciechanowiec	100	71,22	8,67	20,11	7,39	12,72
Goniądz	100	82,01	1,87	16,13	6,01	10,12
Grajewo	100	34,22	30,37	35,40	11,75	23,65
Jedwabne	100	87,43	1,85	10,73	4,19	6,54
Kolno	100	59,51	16,53	23,96	8,76	15,20
Nowogród	100	80,64	4,84	14,52	7,37	7,15
Rajgród	100	83,47	3,77	12,77	5,94	6,82
Stawiski	100	83,35	6,98	9,68	2,81	6,87
Szczuczyn	100	70,87	10,17	18,96	4,91	14,06
Wysokie Maz.	100	47,86	19,44	32,71	10,63	22,08
Zambrów	100	39,86	28,60	31,54	14,01	17,53
Andrzejewo	100	91,93	1,54	6,53	2,61	3,92
Boguty-Pianki	100	90,80	1,51	7,68	2,10	5,59
Czyżew-Osada	100	59,23	30,91	9,85	4,23	5,62
Grabowo	100	91,55	0,56	7,89	1,64	6,25
Klukowo	100	93,30	1,13	5,57	0,97	4,60
Kobylin-Borzymy	100	92,72	0,49	6,79	2,20	4,59
Kołaki Kościelne	100	88,63	1,80	9,57	3,92	5,65
Kulesze Kościelne	100	91,93	0,72	7,34	2,74	4,60
Mały Płock	100	92,38	0,66	6,97	1,93	5,04
Miastkowo	100	86,38	6,43	7,19	1,10	6,09
Nowe Piekuty	100	91,63	0,69	7,68	2,57	5,10
Nur	100	90,50	0,76	8,74	1,47	7,26
Perlejewo	100	92,96	0,80	6,25	1,42	4,83
Piątnica	100	77,88	9,53	12,60	4,86	7,74
Przytuły	100	93,26	0,59	6,15	0,67	5,48
Radziłów	100	90,90	0,52	8,58	2,61	5,97
Rutki	100	87,04	6,28	6,68	1,89	4,79
Sokoły	100	85,25	2,99	11,76	4,49	7,27
Szepietowo	100	81,29	7,33	11,38	5,99	5,39
Szulborze Wlk.	100	90,91	0,32	8,77	1,71	7,06
Szumowo	100	88,88	1,83	9,28	2,67	6,61
Śniadowo	100	78,15	13,31	8,54	3,51	5,03
Trzcianne	100	92,64	0,87	6,48	1,62	4,86
Turośl	100	92,38	0,47	7,15	1,26	5,89
Wąsosz	100	92,24	1,22	6,53	1,17	5,36
Wizna	100	90,47	0,73	8,80	1,21	7,59
Zaręby Kościelne	100	88,85	1,38	9,78	3,69	6,09
Zawady	100	90,24	1,45	8,32	2,29	6,03
Zbójna	100	86,59	1,40	12,01	1,99	10,02

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 5. Struktura zatrudnienia według sektorów ekonomicznych w gminach woj. suwalskiego w 1977 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym sektor ekonomiczny				
		I rolnictwo, leśnictwo	II przemysł, budownictwo	ogółem	III usługi	
					materialne	niematerialne
Suwałki	100	24,19	32,70	43,11	22,64	20,47
Ciechanowiec	100	38,98	26,48	34,54	19,06	15,48
Biała Piska	100	70,03	12,05	17,92	9,36	8,57
Elk	100	18,05	39,69	42,26	27,38	14,89
Gizycko	100	23,35	37,26	39,39	21,41	17,99
Gołdap	100	48,18	21,76	30,06	13,87	16,18
Lipsk	100	90,65	1,02	8,33	3,51	4,82
Mikołajki	100	61,70	20,83	17,48	8,32	9,16
Olecko	100	40,26	24,37	35,37	19,50	15,87
Orzysz	100	53,08	27,06	19,86	11,65	8,21
Pisz	100	35,53	33,39	31,08	15,58	15,50
Ruciane-Nida	100	42,61	43,06	14,33	5,45	8,88
Ryn	100	64,96	19,98	15,07	8,67	6,39
Sejny	100	64,68	9,51	25,80	11,87	13,93
Węgorzewo	100	48,58	17,14	34,27	15,43	18,85
Bakałarzewo	100	93,40	0,00	6,60	1,86	4,74
Banie Mazurskie	100	86,95	1,56	11,49	5,33	6,16
Bargłów Kościel.	100	92,72	0,40	6,88	2,83	4,05
Budry	100	91,55	0,45	8,00	3,21	4,79
Dubeninki	100	89,21	1,58	9,20	3,52	5,69
Filipów	100	87,08	3,58	9,34	3,82	5,52
Giby	100	91,90	0,11	7,99	2,63	5,36
Jeleniewo	100	86,85	3,49	9,66	4,70	4,96
Kalinowo	100	89,76	2,58	7,66	2,17	5,49
Kowale Oleckie	100	73,51	10,61	15,88	8,92	6,96
Krasnopol	100	93,39	0,46	6,15	1,97	4,18
Kruklanki	100	81,86	2,82	15,32	6,21	9,10
Miłki	100	86,37	1,42	12,20	4,86	7,35
Nowinka	100	89,82	0,19	9,99	4,46	5,53
Płaska	100	90,56	0,26	9,17	3,76	5,41
Pozezdrze	100	85,45	3,46	11,09	3,70	7,39
Prostki	100	71,36	10,32	18,32	12,67	5,64
Przerośl	100	88,74	0,38	10,88	5,14	5,74
Puńsk	100	83,39	5,73	10,88	4,32	6,56
Raczki	100	86,06	1,00	12,94	5,60	7,34
Rutka-Tartak	100	91,47	0,00	8,53	2,24	6,28
Stare Juchy	100	79,88	7,61	12,51	5,40	7,11
Sztabin	100	89,60	1,88	8,53	4,14	4,39
Szypliszki	100	91,98	0,52	7,50	2,82	4,68
Świątajno	100	89,83	1,52	8,65	2,53	6,12
Wieliczki	100	91,25	1,13	7,63	2,17	5,46
Wiżajny	100	82,28	2,11	15,61	8,28	7,33
Wydminy	100	79,31	7,37	13,32	7,02	6,30

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 6. Struktura zatrudnienia w gminach woj. suwalskiego w 1997 r. według sektorów ekonomicznych

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym sektor ekonomiczny				
		I rolnictwo, leśnictwo	II przemysł, budownictwo	ogółem	III usługi	
					rynkowe	nierynkowe
Suwałki	100	12,38	35,32	52,30	24,27	28,04
Ciechanowiec	100	33,50	30,34	36,16	17,54	18,61
Biała Piska	100	64,23	6,30	29,47	11,96	17,51
Ełk	100	12,13	35,24	52,63	29,41	23,22
Giżycko	100	15,58	28,82	55,60	27,09	28,51
Gołdap	100	30,84	26,27	42,89	19,15	23,75
Lipsk	100	83,39	5,27	11,34	5,13	6,22
Mikołajki	100	46,48	11,71	41,81	25,85	15,96
Olecko	100	29,73	25,50	44,77	19,04	25,73
Orzysz	100	42,85	22,54	34,61	11,68	22,93
Pisz	100	30,73	29,33	39,94	14,55	25,39
Ruciane-Nida	100	45,79	13,18	41,03	25,55	15,48
Ryn	100	44,51	24,25	31,24	11,98	19,26
Sejny	100	59,30	6,77	33,93	12,64	21,29
Węgorzewo	100	30,33	17,03	52,64	19,35	33,28
Bakalarzewo	100	88,99	1,81	9,19	2,68	6,51
Banie Mazurskie	100	78,80	3,14	18,06	3,91	14,16
Bargłów Kościel.	100	91,64	1,78	6,58	1,08	5,50
Budry	100	80,54	0,27	19,19	3,14	16,05
Dubeninki	100	75,66	3,79	20,55	3,90	16,65
Filipów	100	82,97	5,77	11,26	3,46	7,79
Giby	100	87,72	0,00	12,28	2,25	10,03
Jeleniewo	100	87,23	1,05	11,72	4,70	7,02
Kalinowo	100	83,99	4,08	11,94	2,57	9,36
Kowale Oleckie	100	66,03	15,94	18,03	5,03	13,00
Krasnopol	100	91,71	0,05	8,25	1,30	6,94
Kruklanki	100	76,96	7,28	15,76	6,34	9,42
Miłki	100	77,73	1,71	20,56	5,72	14,85
Nowinka	100	90,53	2,12	7,34	2,85	4,49
Płaska	100	89,35	1,09	9,57	1,67	7,90
Pozezdrze	100	76,61	4,38	19,01	4,93	14,08
Prostki	100	68,78	16,46	14,75	2,30	12,46
Przerośl	100	88,98	0,72	10,30	2,05	8,25
Puńsk	100	84,91	1,23	13,86	4,34	9,52
Raczki	100	84,24	2,05	13,72	5,56	8,15
Rutka-Tartak	100	87,96	4,66	7,39	1,32	6,07
Stare Juchy	100	72,82	7,77	19,42	4,94	14,47
Sztabin	100	89,11	2,97	7,93	2,33	5,60
Szypliszki	100	77,69	3,77	18,54	5,48	13,07
Świątajno	100	69,40	6,10	24,50	4,00	20,50
Wieliczki	100	74,81	8,17	17,02	4,13	12,89
Wizajny	100	87,42	1,85	10,73	3,13	7,60
Wydminy	100	71,51	5,80	22,69	9,30	13,38

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Na tak stabilny wysoki udział zatrudnienia w rolnictwie, a w konsekwencji na niską dynamikę przemian strukturalnych, wpływ ma przede wszystkim zahamowanie odpływu ludności ze wsi, jako efekt recesji w gospodarce – ujawniający się na rynku pracy w postaci drastycznego spadku popytu na pracę, wzrostu bezrobocia oraz barierą wysokich cen mieszkań w miastach.

Bardzo silny regres zatrudnienia zaznaczył się w sektorze II (przemysle i budownictwie). W latach 1977-1988 redukcja funkcji przemysłowej uwidoczniła się w postaci bezwzględnej, spadku liczby zatrudnionych, jak i relatywnej, czyli obniżania się udziału zatrudnienia przemysłowego w ogólnym zatrudnieniu danej gminy, a w szczególności w miastach. W latach 1988-1993 nastąpił dalszy spadek zatrudnienia w tym dziale gospodarki. Szczególnie bezwzględny spadek zatrudnienia miał miejsce na ogół w gminach miejskich, takich jak: Białystok, Hajnówka, Czarna Białostocka, Bielsk Podlaski, Siemiatycze, Mońki, Łomża, Zambrów, Śniadowo, Suwałki, Ełk, Augustów, Giżycko. W latach 1994-1997 tylko w nielicznych gminach odnotowano wyraźny wzrost udziału zatrudnionych w przemyśle [4].

Już od połowy lat 70. w gminach RPW następuje również regres w budownictwie. W latach 1977-1988 spadek relatywny notuje się w 56 jednostkach przestrzennych, szczególnie jest on wyraźny w ośrodkach miejskich. Na początku okresu transformacji regres budownictwa – zarówno w ujęciu bezwzględnym jak i względnym – jeszcze się pogłębia. W latach 1994-1997 obserwuje się w jednostkach przestrzennych, zwłaszcza woj. suwalskiego, wzrost zatrudnienia w budownictwie.

Silny regres zatrudnienia, wyrażający się spadkiem bezwzględnym zatrudnienia, jak i jego udziałów w zatrudnieniu ogółem, wykazują również działy zaliczane do sektora usług materialnych: transport i łączność oraz handel. Jest on szczególnie wyraźny w układzie przestrzennym w okresie transformacji systemowej.

W sektorze usług niematerialnych tendencje zmian są bardziej złożone. W latach 1977-1988 sektor ten wykazywał szybki rozwój w układzie przestrzennym; dotyczyło to zwłaszcza oświaty i wychowania, służby zdrowia i opieki socjalnej oraz administracji państwowej i wymiaru sprawiedliwości. W okresie transformacji wyraźny regres wykazują te działy sfery budżetowej, które restrukturyzacja objęła w pierwszej kolejności: służba zdrowia, kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek. Największe ubytki występują w mniejszych jednostkach gminnych.

Odmierna sytuacja dotyczy administracji państwowej i wymiaru sprawiedliwości, który to dział wykazuje największą dynamikę rozwojową w układzie przestrzennym, zarówno w fazie kryzysu lat 80., jak i w okresie transformacji systemowej.

Reasumując, niska intensywność przemian strukturalnych w układzie przestrzennym w RPW, przy niekorzystnym kierunku zmian działowo-sektorowej struktury zatrudnienia, wywiera wpływ na strukturę zatrudnienia w całym regionie, którą nie można uznać za nowoczesną.

O tempie zmian strukturalnych w skali całego regionu, decyduje dynamika przemian w dużych miastach. Generalnie w woj. białostockim o dynamice

przemian strukturalnych, a w konsekwencji rozwoju całego regionu decyduje Białystok, z bardzo korzystnie ukształtowaną strukturą zatrudnienia. W pozostałych województwach sytuacja jest podobna.

Literatura

1. Kołodziejczyk D., *Poziom rozwoju gospodarczego gmin polskich*, „Wiadomości Statystyczne” 1998, nr 10.
2. Kosiedowski W., Kufel T., *Analiza przestrzennych relacji efektywnościowych (na przykładzie woj. wrocławskiego)*, „Wiadomości Statystyczne” 1997, nr 2.
3. Kukuła K., *Statystyczna analiza strukturalna i jej zastosowanie w sferze usług produkcyjnych dla rolnictwa*, „Zeszyty Naukowe AE”, seria specjalna: MONOGRAFIE nr 89, Kraków 1989.
4. Sadowska-Snarska C., *Przemiany strukturalne w przemyśle Makroregionu Północno-Wschodniego*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych Biuro Rozwoju Regionalnego w Białymstoku, Białystok 1999, maszynopis powielony.
5. Timofiejuk I., Lasek M., Pęczkowski M., *Miary statystyczne*, GUS, Warszawa 1997.
6. Wyżnikiewicz B., *Zmiany strukturalne w gospodarce. Prawidłowości i ograniczenia*, PWE, Warszawa 1987.

mgr **Cecylia SADOWSKA-SNARSKA**

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Ekonomiczny

Katedra Polityki Ekonomicznej i Rozwoju Gospodarczego